

Ό, τι ξοδεύεις γίνεται δικό σου

Αφιέρωμα Μίνως Βολανάκης
100 χρόνια από τη γέννηση του

Το θέατρο έχει μόνο μία ανάγκη: από δράση.
Και η δράση από σύγκρουση.
Και η δράση είναι ρήματα και
τα ρήματα βασίζονται στο ρήμα «θέλω».
Το θέατρο έχει ανάγκη από θέληση.

Μίνως Βολανάκης

Ο Μίνως Βολανάκης είναι ίσως ο πιο πολύπλευρος και πολυπράγμων άνθρωπος του ελληνικού θεάτρου. Ζώντας όλον του τον βίο στον ανατρεπτικό εικοστό αιώνα, υπήρξε σημαντικός σκηνοθέτης, που, όπως παρατηρεί ο Γρηγόρης Ιωαννίδης, επαναδιαπραγματεύθηκε τους όρους «της μέχρι τότε θεατρικής πρακτικής», θέτοντας νέα ερωτήματα. Ανάμεσα στους Έλληνες σκηνοθέτες με διεθνή καριέρα, είναι αυτός που έχει τις περισσότερες «αυτόνομες» συνεργασίες «με ξένους θιάσους και καλλιτέχνες», περίπου το ένα τρίτο των σκηνοθεσιών του. Ήταν διαισθητικός, ποιητικός, ακριβής, ευρηματικός και ευφάνταστος μεταφραστής και μας έχει αφήσει παραπάνω από 60 μεταφράσεις, οι οποίες παίζονται ακόμα και σήμερα και εξακολουθούν να ακούγονται σύγχρονες.

Διετέλεσε Καλλιτεχνικός Διευθυντής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, για δύο θητείες, και, παρ' όλο που, η συνεργασία με τον κρατικό οργανισμό ήταν ταραχώδης και διακόπηκε και τις δυο φορές με βίαιο τρόπο, είχε ένα όραμα για το πώς πρέπει να λειτουργεί ένας θεατρικός θεσμός, τι οφείλει να προσφέρει στους θεατές/πολίτες, ποιο είναι το εύρος του ρεπερτορίου του, ποια η παιδευτική του στόχευση. Με αυτήν την έννοια, είναι φορέας της φιλοσοφίας που γέννησε τα θέατρα τέχνης από το τέλος του δεκάτου ενάτου έως και το τέλος του εικοστού αιώνα στην Ευρώπη.

Μαθητεύοντας δίπλα στον Κάρολο Κουν, ήδη από τη δεκαετία του '40, έγινε κοινωνός αυτών των καθοριστικών αλλαγών και η πολυετής παραμονή του στο εξωτερικό τον έκανε να τις βιώσει και να επιθυμεί να τις μεταγγίσει στο ελληνικό θεατρικό πεδίο.

Μέσα σε αυτό το πνεύμα, ενός θεάτρου υψηλής ποιότητας στο οποίο οι πολίτες θα έχουν άμεση πρόσβαση σε ανοιχτούς χώρους πολιτισμού, εμπνεύστηκε τη δημιουργία, εκκίνησε τις διαδικασίες και εκπόνησε σημαντικό έργο, ώστε να λειτουργήσουν τα θέατρα βράχων. Ως ένδειξη ελάχιστου φόρου τιμής, το Φεστιβάλ «στη σκιά των βράχων», με πρωτοβουλία της Καλλιτεχνικής Διευθύντριας Τασίας Σαρρίδου, την αρωγή του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Διαδημοτικού Δικτύου Κώστα Σαμάντη και με την οικονομική υποστήριξη και αιγίδα του Περιφερειάρχη Νίκου Χαρδαλιά, γιορτάζει τα εκατό χρόνια από τη γέννησή του Έλληνα σκηνοθέτη με την έκδοση του παρόντα τόμου και πλαισιώνει τους εορτασμούς με έκθεση φωτογραφικού υλικού στον χώρο του θεάτρου και εκδήλωση στις 2 Ιουνίου 2026 στο θέατρο Άννα Συνοδινού.

Μιχαέλα Αντωνίου

Μίνως (Άλκις) Βολανάκης μια πορεία ελευθερίας και δημιουργίας

Το 2026, εκατό χρόνια από τη γέννηση του Μίνου Βολανάκη, αποτελεί μια ευκαιρία επιστροφής, όχι μόνο στο έργο του αλλά και στον τρόπο με τον οποίο αυτό εξακολουθεί να μας αφορά. Γιατί ο Μίνως δεν υπήρξε απλώς ένας σημαντικός άνθρωπος του θεάτρου. Υπήρξε μια σπάνια προσωπικότητα – με εύρος παιδείας, στοχαστική δύναμη, γενναιοδωρία και μια ακατάπαυστη ανάγκη για δημιουργία. Το Σωματείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη ιδρύθηκε το 2000, λίγο μετά τον θάνατό του, με πρωτοβουλία του μοναδικού κληρονόμου του, Νίκου Μακρίδη, ο οποίος κληροδότησε στο Σωματείο τα πνευματικά δικαιώματα του έργου του.

Το Σωματείο συγκροτήθηκε από φίλους και ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών που είχαν συμπορευτεί μαζί του. Από τότε μέχρι σήμερα λειτουργεί ως κοινωφελές, πνευματικό και πολιτιστικό σωματείο, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, με κύριο σκοπό τη διάσωση, προστασία και διάδοση του έργου και του πολιτιστικού του οράματος. Κεντρικός άξονας της σκέψης του Μίνου Βολανάκη υπήρξε η έννοια της ελευθερίας. Την κατανοούσε όχι ως κάτι αφηρημένο ή απεριοριστο, αλλά μέσα από τα όριά της και τη διαρκή προσπάθεια του ανθρώπου να τα υπερβαίνει. Μέσα σε αυτή τη λογική, κάθε σταθερός «ρόλος» μπορούσε να λειτουργήσει ως περιορισμός. «Μην αφήσεις να σε εγκλωβίσουν σε έναν ρόλο. Όχι ποτέ. Είναι θάνατος», έλεγε. Και ο ίδιος δεν επέτρεπε να εγκλωβιστεί σε καμία ιδιότητα.

Μέσα σε αυτή την πορεία, ο Μίνως Βολανάκης υπήρξε μεταφραστής. Για τον Μίνω Βολανάκη, η μετάφραση δεν ήταν μια τεχνική διαδικασία, αλλά πράξη κατανόησης και δημιουργίας. Με τη γλώσσα επιχειρούσε να δημιουργήσει γέφυρες ανάμεσα σε εποχές, πολιτισμούς και ανθρώπους. Η σκέψη αυτή δεν ήταν θεωρία. Ήταν τρόπος ζωής – ένας τρόπος να βλέπει τον άνθρωπο ως μια ύπαρξη σε συνεχή κίνηση, αναζήτηση και δημιουργία. Μέσα σε αυτή την πορεία, ο Μίνως Βολανάκης υπήρξε και δάσκαλος –

όχι γιατί δημιούργησε μιμητές, αλλά γιατί άνοιγε τρόπους σκέψης. Όσοι βρέθηκαν κοντά του θυμούνται όχι μόνο τι τους είπε, αλλά πώς τους έκανε να σκέφτονται. Και ίσως αυτό να είναι το βαθύτερο αποτύπωμα ενός δασκάλου: όχι η γνώση που μεταδίδεται, αλλά η δυνατότητα που ανοίγεται.

Η στάση του απέναντι στη ζωή εκφράζεται σε μια φράση του:

Ο χρόνος που μας αναλογεί να ζήσουμε πρέπει να είναι απόλυτα δικός μας. Αν αυτό πλουτίζει και τους άλλους που βρίσκονται δίπλα μας, τότε μιλάμε και για προσφορά. Μόνο ως «εμείς» μπορούμε να είμαστε χρήσιμοι.

Και αυτή τη στάση ζωής την έκανε πράξη. Υπήρξε εθελοντής σύμβουλος σε γραμμή SOS στο Λονδίνο, φιλοξένησε αυτοεξόριστους στα χρόνια της Δικτατορίας και στήριξε αθόρυβα ανθρώπους που είχαν ανάγκη.

Αν υπάρχει ένα έργο όπου η σκέψη του γίνεται χώρος, αυτό είναι τα Θέατρα Βράχων. Τα παλιά νταμάρια μετατράπηκαν σε τόπους πολιτισμού και συνάντησης για ανθρώπους που ζούσαν μακριά από το κέντρο της πόλης. Δεν ήταν απλώς μια αλλαγή χρήσης, αλλά μια αλλαγή βλέμματος. Το τοπίο δεν ήταν φόντο. Ήταν συνομιλητής.

Το θέατρο, για τον Μίνω, δεν ανήκει σε λίγους. Ανήκει σε όλους.

Ίσως τελικά να μην μπορεί να οριστεί, αλλά μόνο να προσεγγιστεί – μέσα από το έργο και τους ανθρώπους που επηρέασε.

Ένα επίγραμμα από την Παλατινή Ανθολογία, που ο ίδιος αγαπούσε και μετέφρασε, μοιάζει να φωτίζει αυτή τη διαδρομή:

*Απ' το ουδέν οδεύεις στο μηδέν.
Στη διαδρομή θα δεις τον ήλιο.*

Και ναι – μέσα σε αυτή τη διαδρομή, από τις 22 Ιουλίου 1926 έως τις 15 Νοεμβρίου 1999, ο Μίνως και είδε και δημιούργησε. Σε εμάς απομένει αυτή η κατεύθυνση – μια διαρκής άσκηση ελευθερίας. Όχι ως μνήμη του παρελθόντος, αλλά ως δυνατότητα του μέλλοντος.

Θερμές ευχαριστίες σε όλους όσοι ανταποκρίθηκαν στην πρότασή μας να ανακηρυχθεί το 2026 αφιερωματικό έτος για τα εκατό χρόνια από τη γέννηση του Μίνου Βολανάκη και συνέβαλαν στην υλοποίησή του.

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον Περιφερειάρχη Αττικής Νίκο Χαρδαλιά, τον Δήμαρχο Βύρωνα Αλέξη Σωτηρόπουλο, τον Δήμαρχο Δάφνης-Υμηττού Νικόλαο Τσιλίφη, το Διαδημοτικό Δίκτυο Πολιτισμού, την Καλλιτεχνική Διευθύντρια του Φεστιβαλ Τασία Σαρρίδου και τη Μικαέλα Αντωνίου για τη στήριξη και τη συμβολή τους στην πραγματοποίηση του αφιερώματος.

Γιατί η μνήμη αποκτά ουσία μόνο όταν μετατρέπεται σε κοινή πράξη.

Το Δ.Σ. του Σωματείου Φίλοι Μίνου Βολανάκη
Σαρηγιαννίδης Μπάμπης (Πρόεδρος)
Βεάκη Πάγια (Γραμματέας)
Δαμάτης Κοραής (Αντιπρόεδρος)
Δεληγιαννοπούλου Γεωργία (Ταμίας)
Μαραντέι Ιρένε (Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων)

Το θέατρο είναι ο ορισμός του ιερού

του Μίνου Βολανάκη

Το σούρουπο μ' ενοχλεί. Δυο άνθρωποι κοιτάνε κάτω σε μια λακούβα. Ο ένας βλέπει νερόλακκο, ο άλλος τον έναστρο ουρανό. Έτσι έχει γίνει η ζωή μας. Ένας νερόλακκος ή ένας πίνακας ζωγραφικής... γιατί η ομορφιά δεν ψεύδεται, μένει πάντα ομορφιά, δεν τσαλακώνεται από προθέσεις ακόμα και στα πιο δύσκολα χρόνια της πείνας και του λοιμού.

Η τραγωδία με το επάγγελμα μας είναι ότι είναι ένα απ' τα πιο μυστηριώδη πράγματα του κόσμου. Έχει τον διπλό χαρακτήρα του Ιερού. Είναι εξαίσιο, έχει μια αίγλη και ταυτοχρόνως είναι ύποπτο. Η δουλειά μας είναι ο ορισμός του Ιερού. Το ιερό δεν είναι ποτέ μόνο καλό. Είναι πάντα διφορούμενο.

Ήταν απαγορευμένο και καταραμένο από την Εκκλησία και είχαν απολύτως δίκιο.

Ο Διάβολος είναι ο κατεξοχήν ηθοποιός. Ο Δαίμονας. Και η μεγάλη επιτυχία του στον αιώνα μας, όπως μας είπε ο Μπωντλαίρ, είναι ότι μας έπεισε ότι δεν υπάρχει. Το σχήμα πλέον είναι ότι δεν υπάρχει στερεό αντικείμενο. Αλλά ένα πολύπλοκο πεδίο ενέργειας. Η ύλη δεν είναι τίποτα άλλο παρά αυτό που πιάνουμε από τη φοβερή ενέργεια που έχουν τα μόρια, τα πράγματα. Αυτό που βλέπουμε εμείς με τις περιορισμένες μας δυνάμεις.

Έλα όμως που φτιάξαμε μια εικόνα του ανθρώπου όπου το ιδανικό είναι να είναι στέρεος, όπως και η ύλη. Να έχει ουσία. Ο άνθρωπος όμως δεν έχει ουσία. Η ανθρώπινη ψυχή, η προσωπικότητα του δεν είναι παρά ένα πεδίο ενέργειας. Το πνεύμα ίσως υπάρχει, η ύλη ασφαλώς όχι. Δεν υπάρχει τίποτα καθορισμένο ή μοιραίο. Κανένας δεν έχει καθορισμένες ιδιότητες. Έχει συνήθειες.

Η ηθοποιία είναι η απόδειξη της ρευστότητας της ψυχής. Η χειροπιαστή απόδειξη ότι η φαντασία είναι τόσο δυνατή ώστε να αλλάζεις την εμφάνιση και τα συναπτόμενα του πεδίου ενέργειας που είναι ο άνθρωπος. Θέληση και ενέργεια. Όντας κληρονόμοι ενός κακού συστήματος πολιτικού, καθόμαστε και παίζουμε χαρακτήρες κι επίθετα αντί να παίζουμε με την ενέργεια. Όταν δεις την Κλυταιμνήστρα σαν ένα πεδίο ενέργειας, δεν έχεις καμιά δυσκολία να την παίζεις. Αρκεί να παίζεις τις ενέργειες της. Για αυτήν είναι η αλήθεια.

Το μόνο που κρατά τη συνέχεια της ταυτότητας είναι η μνήμη. Ο Πιραντέλο είναι ο άνθρωπος που είπε: «Το μόνο που μας κρατάει προσκολλημένους στην προσωπικότητά μας και τον εγωισμό μας, είναι η μνήμη μας. Αν κάθε βράδυ βλέπαμε τη συνέχεια του ονείρου της προηγούμενης νύχτας, ποια θα ήταν η πραγματικότητα που αναγνωρίζεται μόνο στους τρίτους και ποιο θα ήταν το όνειρο;» Η μνήμη μας αγνοεί συστηματικά τη νύχτα και το θέατρο επίσης. Εκτός από την υψηλή ποίηση και τους Χορούς της τραγωδίας, το θέατρο αγνοεί τις οκτώ ώρες της ανθρώπινης ζωής ανά εικοσιτετράωρο, που είναι το όνειρο. Ο κόσμος του ονείρου, ο κόσμος που μένει έξω απ' τη γνώση με τη δημοσιογραφική έννοια, είναι απαραίτητος στην τέχνη. Είναι απαραίτητο και πολύ φυσικό να πηγαινοερχόμαστε το όνειρο.

Το θέατρο πρέπει να είναι μια εμπειρία αγνώστου. Γενικώς η τέχνη, όλη η τέχνη είναι ένα παράθυρο προς το άγνωστο, ένα τελείως διαφορετικό παράθυρο, πέρα απ' αυτό που έχουμε καταγράψει, καταχωρήσει κι εξηγήσει ήδη.

Όταν πλησιάζουμε μια παράσταση μέσα από την εξήγηση της, διατρέχουμε τον μεγάλο κίνδυνο να έχουμε αποκλείσει το κοινό και το κύριο θέλημα του θεάτρου, την περιπέτεια. Το έργο πρέπει να είναι μια περιπέτεια για το κοινό, ο Ιονέσκο έλεγε «όχι θέατρο του παραλόγου, αλλά θέατρο της περιπέτειας». Το κοινό πηγαίνει στο θέατρο για μια θελκτική επαφή, με αυτόν τον άγνωστο, τον σκοτεινό κόσμο. Στην τραγωδία αυτό συμβαίνει και με αυτό το άγνωστο πρέπει κατά κάποιο τρόπο να συνθηκολογήσουμε. Πρέπει να το κάνουμε γνωστό. Να το γευτούμε. Το θέατρο είναι μια εμπειρία του τι ακριβώς κρύβουμε απ' τον εαυτό μας. Το τι κρατάμε άγνωστο. Έχουμε μια λάμπα που φωτίζει έναν χώρο πάνω στο τραπέζι και κινούμαστε εκεί πάνω. Αυτό δεν είναι σπουδαία υπόθεση. Το θέατρο πρέπει να κινηθεί, να φωτίσει λίγο παρά πέρα απ' τη λάμπα, να ανάψει ένα άλλο φως, να ανοίξει ένα παράθυρο.

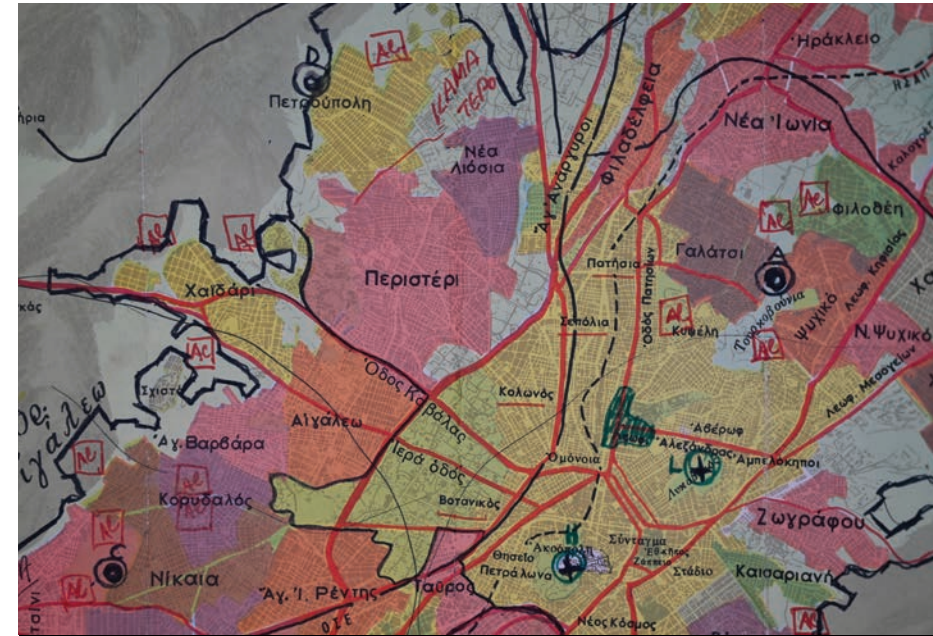
«Ποιος θα μ' ακούσει απ' τις Ιεραρχίες των Αγγέλων αν φωνάξω;» λέει ο Ρίλκε. Αυτό είναι ακριβώς η ουσία του θεάτρου.

Πρώτη μεταμόρφωση στον Αρχαιότερο, και
Ο Χίκι ωραίοι

Το ήνα, κείνη η ώρα
παραίτητα προς, και μελέτη για
σταύμ η ερευνητική της - και μελέτη

Καν τώρα ; τ' έχει να σταθεί η Νέα

Ό,τι ξοδεύεις γίνεται δικό σου

Αφιέρωμα Μίνως Βολανάκης

Χάρτης όπου είναι σημειωμένα τα θέατρα βράχων στην Αττική. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

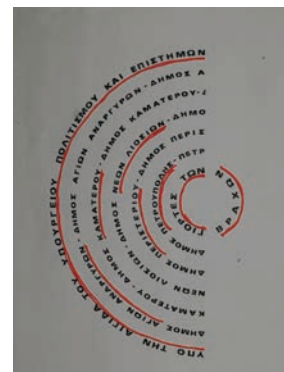
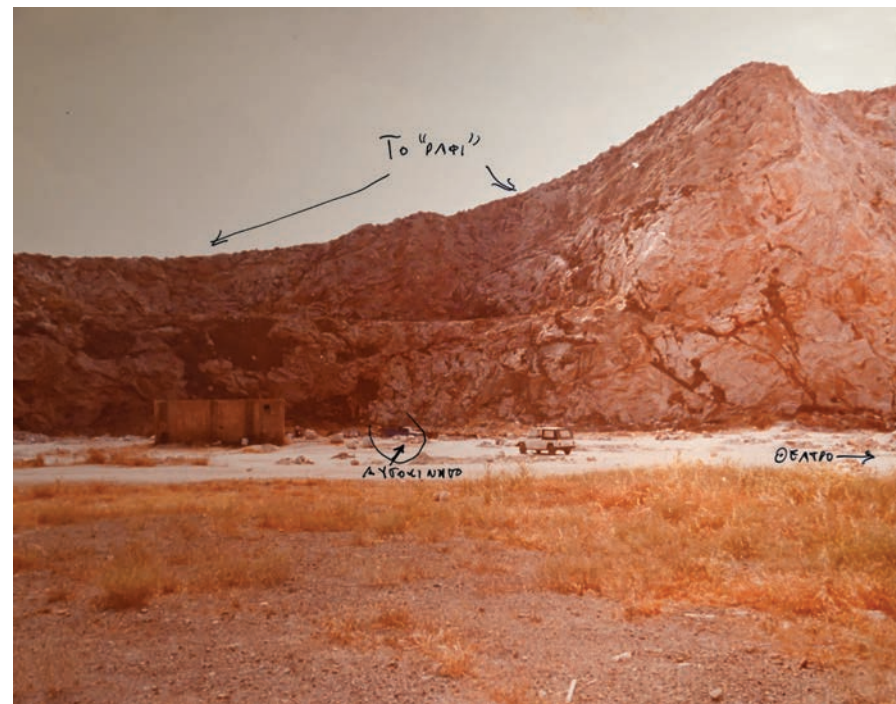
100 χρόνια από τη γέννηση του

Θέατρα βράχων

Περφόρμανς του χοροθεάτρου του Ντανιέλ Λομέλ στις Γιορτές των βράχων, 1980. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

Το νταμάρι του Βύρωνα με χειρόγραφες σημειώσεις. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

Προσχέδιο λογότυπου Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

Περφόρμανς με τις φιγούρες Les Antherakia του Γιάννη Γαίτη στις Γιορτές των βράχων, 1980. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

Ο Οιδίπους τύραννος με τον Νίκο Κούρκουλο, 1982.
Τειρεσίας ο Γιώργος Δάνης, 1982.
Φωτογράφος άγνωστος.
Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Θεάτρου.

Η Μελίνα Μερκούρη και ο Δημήτρης Παπαμιχαήλ, *Μήδεια*, 1976.
Φωτογράφος Σωκράτης Ιορδανίδης.
Αρχείο ΚΘΒΕ.

Η Ειρήνη Παπά και ο Χορός, *Μήδεια*, 1973.
Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

ΕΛ

Ο ΠΟΤΣΟ

Ο ΒΛΑΔΙΜΗΤΟΣ

ΠΟΧΗ, ΣΩ Ο ΠΟΤΣΟ

Ο ΒΛΑΔΙΜΗΤΟΣ

ΠΟΤΣΟ

ΛΛΚΥ ΤΡΕΛΟ

ΑΝ ΔΙΟ ΕΥΘ

ΕΣΤΡΑΓΚΟΝ ΔΥΧΟΝ ΝΕΥΙ ΚΑΡΟΙΣ

ΕΡΧΙΜ ΝΕ ΒΟΥΡΕ ΚΑΙ ΝΕ ΠΕΡΕΣΤΑΙ.

Ο ΕΣΤΡΑΓΚΟΝ ΔΥΧΟΝ ΠΥΡΟΝΤΑΙ ΚΑΡΟΙΣ

ΚΑΙ ΤΡΕΛΟ ΝΕ ΕΙΝ ΚΑΙ ΑΣΤΕΡΑΧΗ. Κ

ΠΟ. ΡΕΠΕΝΤΑΝΤΑ ΝΕ ΚΑΙ ΜΑΝΤΟΥ

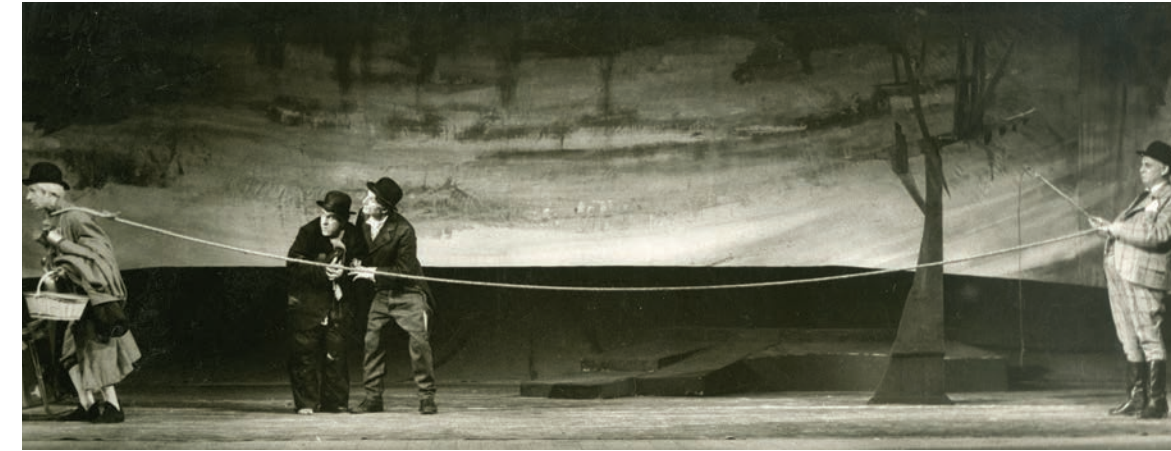
ΡΟΥ

Ξένια Καλογεροπούλου
Ο έμπορος της Βενετίας
του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, 1986.
Αρχείο Θέατρο Πόρτα

Θάνος Τζενεράλης, Δημήτρης Βάγιας, *Η πρόσκληση* του Μπάμπη Τσικληρόπουλου, 1977.
Φωτογράφος Σωκράτης Ιορδανίδης.
Αρχείο ΚΘΒΕ.

Κώστας Μασσακάς,
Αλέκος Πέτσος, Νικήτας
Τσακίρογλου, Δημήτρης
Βεάκης, *Περιμένοντας
τον Γκοντό* του
Σάμουελ Μπέκετ, 1965.
Φωτογράφος Σωκράτης
Ιορδανίδης.
Αρχείο ΚΘΒΕ.

Οδέτη Σταβαράκη, Αίας Μανθόπουλος, Λένα Κουρούδη, Κωνσταντίνος
Κωνσταντόπουλος, *Κάιν* του Λόρδου Βύρωνα, 1987.
Φωτογράφος Βασίλης Μποζίκης.
Αρχείο ΚΘΒΕ.

Αντώνης Μομπαϊτζής,
Μπέττυ Αρβανίτη
Ο χρόνος και το δωμάτιο του Μπότο Στράους, 1996.
Φωτογράφοι Πανόραμα - Α. Παπανικολάου-Χ. Κοτσιρέας.
Αρχείο Θεατρικός Οργανισμός Πράξη.

κωλύει - τό ξίρα σας κούρασε κι' εσάς.

την κώλησε η τη βρήκε, από πού

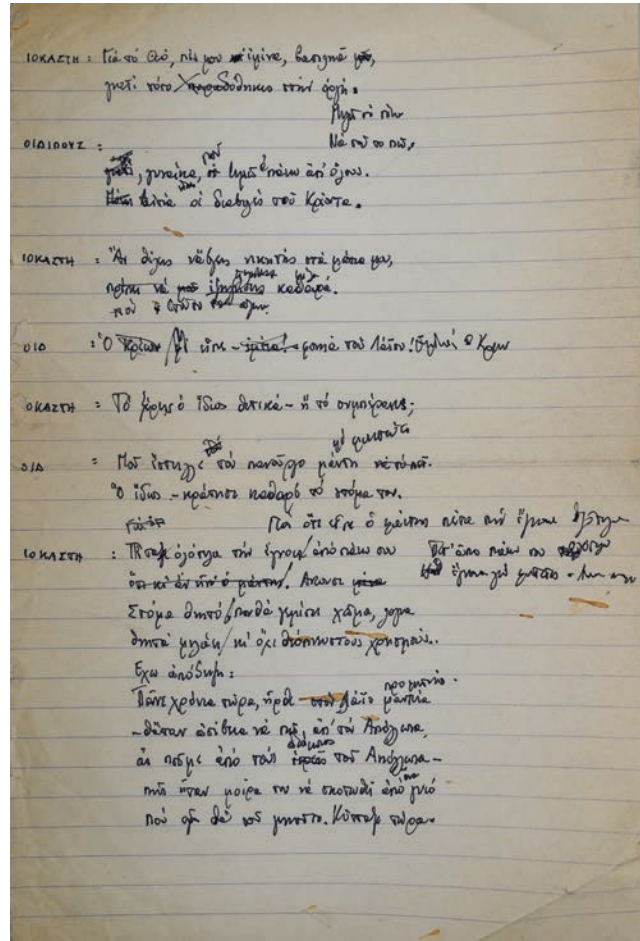
συρόλησα, από τι εν' ηγενην -

τάς.

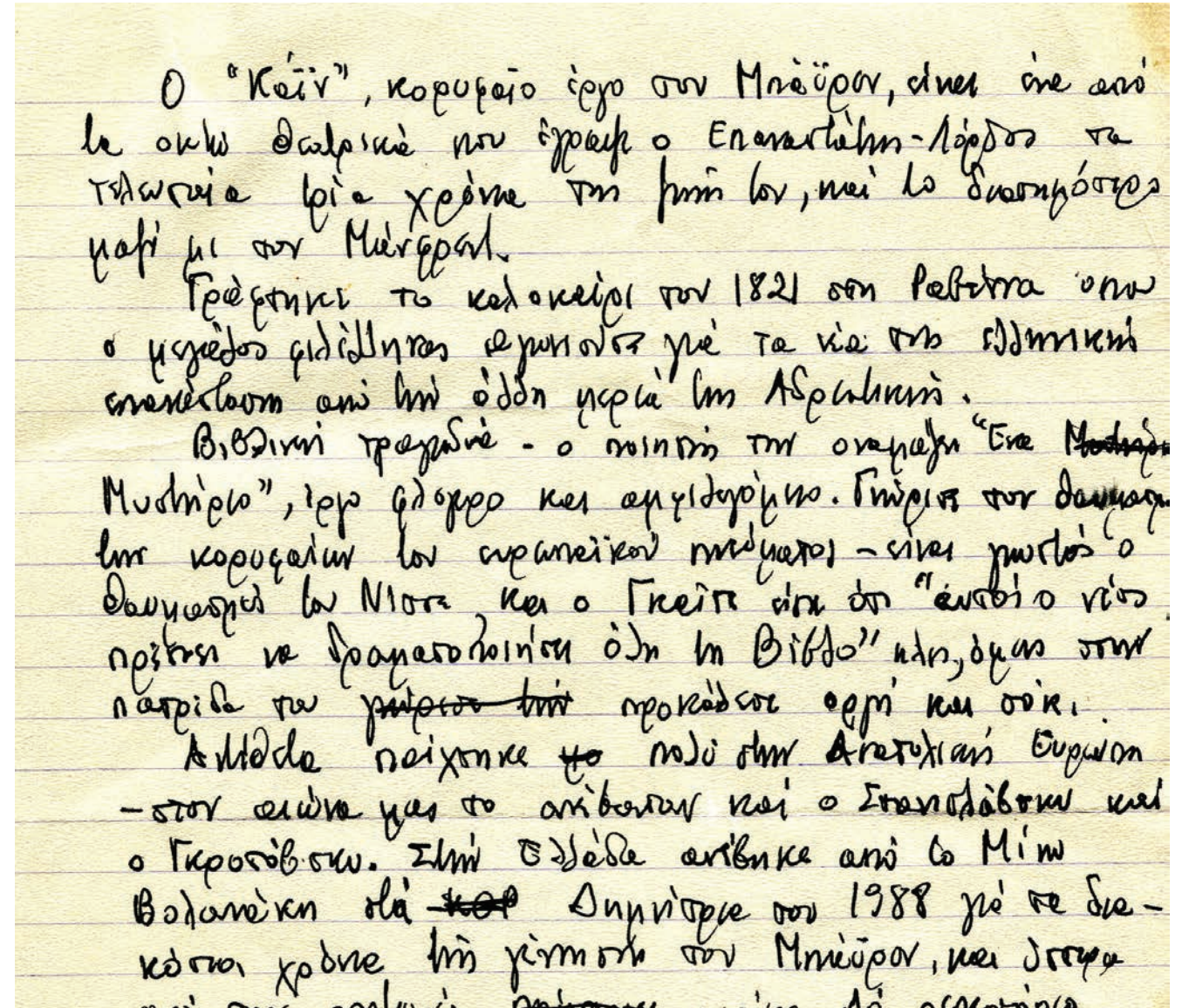
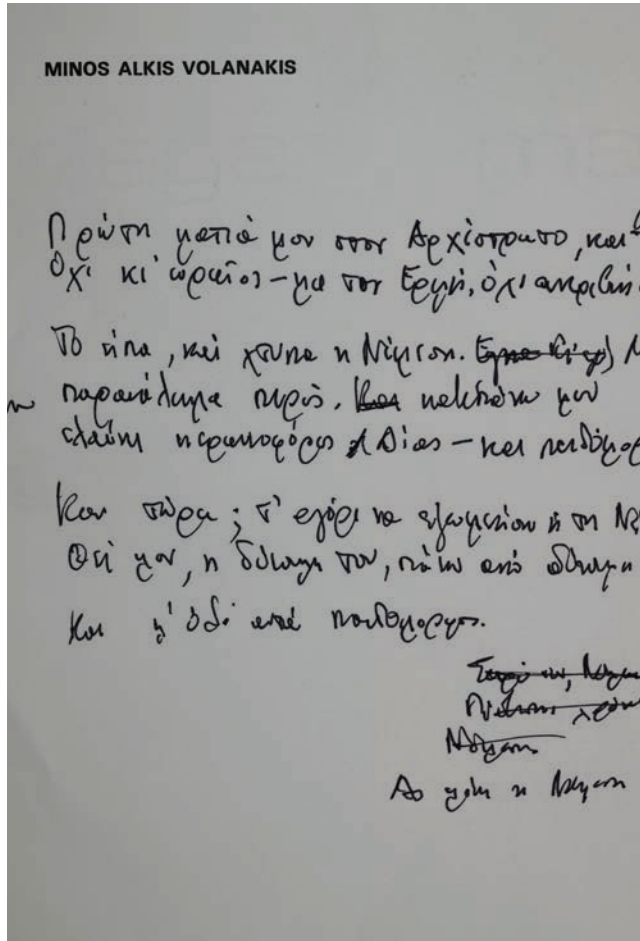
Θέλω κι' γι' να μάθω.

μια ρήματι το του.

μια τον τον τον τον

Χειρόγραφο από τη μετάφραση της Παλατινής Ανθολογίας. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.

Σημειώσεις του Μίνου Βολανάκη για το έργο Κάλν του Λόρδου Βύρωνα. Αρχείο Φίλοι Μίνου Βολανάκη.